

Tot i que, en l'ús barcelonès, en els mots de la llengua viva (com *cedra* etc) el predomini de les formes amb *-ndr-* ja fa segles que s'ha consolidat; el consonantisme antic *nr* degué restar més resistent a la comarca de Bages, en aquest grup. En devia resultar una fluctuació general en el nom de la important ciutat; el cat. literari i comú ha acabat per acceptar la forma *Manresa* de la documentació, sempre més conservadora que el llenguatge parlat; i en l'ús local, en canvi, justament per fugir d'allò que es creia arcaïme vulgar dialectal, es va acceptar *Mandresa*: no sense prestar-se a burles frívols (—vol dir que són uns *mandres...*), mentre que altres reaccionaren a favor de la forma literària; i només les velles famílies amb arrelament local (com la d'Argullol) romandrien fidels a la pron. *-ndr-* aplicada al nom de llur ciutat (—diguin el que diguin els ximplets...).

Per al *gentilici* tothom ha acceptat *manresans* (allí, Casac., i pertot).

MENCIONS ANT. Com tothom sap, en baix llatí s'escrivia *Minorisa* (sobretot parlant del «pagus» o *comitatus*); però com que el baix llatí (allà on no hi havia una tradició excepcionalment forta) no és gaire més que una «retro-latinació» de les formes vives, no caldrà que d'aquesta artificiosa forma donem gaire testimonis: que podríem augmentar a grapats, sense que en resultés cap guia per a la lingüística crítica.

882 és la data més antiga que troba Balari, en la qual es llegeix ja *Manresa* (*Orig.* 222). Però en la doc^o dels primers segles —i tot seguit— abunden molt més les mencions amb *Men-* o *Min-*. Abadal en *Cat. Car.* II, no dóna com ben establerta sinó la data de 889 —la primera, creu— redactant així l'art.: «*Minorisa, Menresensis*: civitas, 172.5, 298.22; *Men-*: pagus 297.11, 293.5, 294.36, 298.9», i remet a una dada sobre un «episcopus *Godmarus*».

935: «in civitate *Menresa*, in *Baias* qui vocant---»; 943: una venda «in comit. de *Manresa*, infra suo term. in kanpo *Bağas* ---»; 948: una altra «in comit. *Manresa*, in kanpo *Bağas*, villa dicta *Bago* ---»; 950: commuten «terra comit. *Menresa*, in ipso angulo, prope l Lobregat, in monte *Bactiano* --- per terra in campo *Baias*, prope domo *Sti. Aciscli* ---». ¹

Com una de les dades més antigues de la pretesa forma llatina, cito excepcionalment (en memòria del savi pioner que ho llegí): 966: «comitatu *Minorisa*» (Serra Vilaró, *Pinós i Mpl.* II, 83); 1184: *Menresa* (CCandi, *Mi.Hi.Ca.* I, 192). En les llistes de parròquies vigatanes del S. XII, p.p. Pladevall, figura el «prepositus de *Minorisa*» en els docs. II i III, ed. 1984, p. 72; 1359: *Manresa* (*CoDoACA* XII, 68). Acumular-ne més fóra tan fàcil com inútil. ²

Sumant. En la inicial hi ha *Men-* (o la grafia llatinitzant *Min-*) pertot; salvant només, amb *Man-*, la cita de 882 no refrendada per Abadal, i una de 943 de la

Bibl.Univ., (docs. potser antedatats); cap, en les fonts de Montserrat. La conclusió (reforçada encara amb les copioses mencions del succedani *Manresana* 1) és que entre 15 testimonis dels SS. IX-XI i part antiga del XIII, hi ha *Men-* quasi unànime; el valor de les quals ve reforçat encara pel fet que *La Manresana* es troba ja en la ratlla del cat. occid. (en la franja xipella, antigament occidental). D'altra banda la *e* estava propensa a canviar-se en *a* en aquest context (infl. de la *r* i dissimilació habitual *e-é > a-è*); per tant no és estrany que en *La Manresana* (2) hi hagi *a*, encara que sigui endins del cat.occidental. És, doncs, segur que l'ètimon tenia *MEN-* (o *MIN-*).

Quant a la terminació etimològica, seria *-ISA* o *-ESA* o *ISIA*? Observem que totes tres són possibles, en mesura enterament igual, als ulls del lingüista i fins del filòleg crític i historiador. Puix que la grafia *Minorisa* no és més que un fantasma arièlic retrolatinitzat pels escribes del baix temps. Totes tres havien de reduir-se a *-ēzə* en cat. or. des de les albes romàniques; cf. el sufix *-ITIA > -esa*, *STRICTA > estrēta*, *ECCLESIA > ant.glesa* (d'on *Anglesola, Anglès, GK(e)avella*).

A priori, si ens fiéssim de les normes prosòdiques del llatí clàssic, hauríem de pensar que un *MINORISA* accentuat en la *i* és una impossibilitat prosòdica (l'accent, essent vocal breu en síl·laba oberta, hauria reculat a la *o*) (cf. *MINORICA > Menorica*). Però deixa de ser argument vàlid si creiem que és un nom que no ve del llatí. Llavors, però, ni tan sols podem resoldre en forma decidida si la vocal tònica d'aquesta terminació era *I* o *E* o un fonema intermedi, o oscil·lant entre l'un i l'altre matís; i de quantitat indeterminable: ¿hi havia distincions quantitatives en aquesta llengua? (en ibèric sembla que no).

Des d'un punt de vista romanístic (eminentment provisional, per tant), diríem que noms com *Albesa, Manresa, Ardesa* (art. supra), els dos *Olesa*, els tres *Artesa*, i l'antic *Soresa > Súrria* semblen venir de *-ISA* (*-ISIA*), mentre que *Utxesa, Orpesa, Anesa* (nom aborigen del *Puig* valencià), *Carpesa* i *Montesa* serien *-ESA*; almenys és cert que es troben *OCTOGESA, ETOBESA, MENTESA* en data romana. Però quedí tot en termes relatius, car sempre restarà oberta la portella de la llatinització per part dels romans, en la prosòdia dels quals hi havia un balanç breu=oberta / llarga=tancada, que no es devia retrobar igual en les llengües pre-romanes: d'on llatinitzacions dels fets de llengua aborigens —llatinització més aproximada que respectuosa.

Ara bé, almenys per a *Albesa* i *Manresa* coneixem uns paral·lels lluminosos en la zona sub-alpina, que ens condueixen a una base *-ISIA* amb una *i* darrere la *-s-*. Veg. en l'art. *Albesa* (supra) el topònim lombard parió *Albegia*, amb rastre consonàntic de la *i* postònica.